

Ta vara på det det vi har

Faktaunderlag
Miljövänliga
Veckan

Vägar mot en mer
hållbar konsumtion

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft att förändra
PG 90 1909-2

Naturskyddsföreningen juni 2018

Omslagsfoto: Getty Image

Foto: Gustav Kruse

Författare: Helena Norin, Fatima Grönblad, Karin Kruse

Projektledare: Karin Kruse

Förord

Trots klimathot och ökad miljömedvetenhet ligger svenskarnas konsumtion av varor på en fortsatt hög nivå. Miljövänliga Veckan 2018 – 2020 vill inspirera till att minska konsumtionen av nya saker och uppmuntra till delande. Det handlar om att se värdet hos saker för att skapa en vilja att vårda och reparera och i nästa steg lämna till en ny ägare. Att på olika smarta sätt förlänga livet på det man äger kan bidra till hållbarhetens tre dimensioner, ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

Med Miljövänliga Veckan vill Naturskyddsföreningen guida och ge konkreta tips på hur man själv eller med hjälp av andra kan laga, göra om och vårda prylar, kläder, inredning, fritidsutrustning och vardagselektronik för att förlänga sakernas liv. Kretsar, medlemmar och nätverk uppmuntras också till att guida till lokala reparatörer och hantverkare. Under 2019 kommer delande och olika former av delningsekonomi att lyftas in i kampanjen. Ta vara på det vi har, helt enkelt.

I detta faktaunderlag hittar du information om vår konsumtion och miljöpåverkan, framgångsfaktorer för att få till beteendeförändringar, exempel på lösningar och andra initiativ för nya sätt att konsumera. Sist har vi lagt ett avsnitt med frågor och svar.

Tack för att du vill vara med och påverka!

Innehåll

FÖRORD	1
INNEHÅLL	2
HÅLLBAR KONSUMTION OCH PRODUKTION	5
FN:s Globala Hållbarhetsmål	5
Hållbar konsumtion och produktion – globalt hållbarhetsmål nr 12	6
TILLVÄXT OCH MILJÖ	7
Ökad konsumtion	9
Kläder och skor	10
Möbler och inredning	10
För mycket hemma?	10
Vi lurar oss själva	11
Mer tid i köpcentrum	11
Många hinder på vägen mot hållbar konsumtion	11
VAD ÄR PROBLEMET? – MILJÖPROBLEMET!	13
I Sverige lever vi som om vi hade mer än fyra jordklot	13
Konsumtionsbaserade koldioxidutsläpp	14
Kläder, skor, möbler och inredning	15
Vad är en hållbar nivå, konsumtionsbaserade utsläpp per capita?	16
Kemikalier	16
HÅLLBAR KONSUMTION	18
Cirkulär ekonomi – är det lösningen?	18
Avfallstrappan innebär att man ska arbeta i följande ordning:	20
Regeringen beskriver cirkulär ekonomi som:	20
Delningsekonomi – vad är det?	21
Attityder i förändring	21

Många faktorer påverkar konsumtionsval	22
Ta hjälp med att laga och reparera	23
Laga och reparera själv	24
Re-design – ett sätt att förlänga livslängden på material	24
Second-hand allt mer populärt	24
Rekyleffekten	25
BETEENDEFÖRÄNDRINGAR	25
Nudging	25
Framgångsfaktorer för beteendeförändringar	25
Förenkla	25
Synliggöra	26
Göra det attraktivt	26
Bygga relationer	27
Förstå kontexten	27
STYRMEDEL OCH LAGSTIFTNING FÖR HÅLLBAR KONSUMTION OCH PRODUKTION	28
Styrmedel	28
Rep-avdrag	28
Sänkt moms på mindre reparationer	28
Hyber-avdrag	28
EXEMPEL PÅ LAGSTIFTNING FÖR HÅLLBAR KONSUMTION	29
Producentansvar	29
Ekodesigndirektivet	30
FRÅGOR OCH SVAR	31

Inledning

Att börja ställa om till en hållbar konsumtion och produktion av varor och tjänster är nödvändigt för att minska negativ påverkan på klimat, miljö och människors hälsa. Särskilt fattiga och utsatta påverkas i hög grad av klimatförändringar och annan miljöpåverkan.

För att ställa om till hållbara konsumtions- och produktionsmönster behövs en rad verktyg och åtgärder, på olika nivåer som genomförs av olika aktörer i samhället. Utbildning är viktigt. Genom utbildning kan människor skaffa sig kunskaper och färdigheter som gör det möjligt att bidra till en hållbar utveckling. Viktigt är också tydlig och lättillgänglig information som miljömärkningar som underlättar för konsumenter och andra att göra ansvarsfulla och hållbara val av produkter och tjänster och ställa om till en mer hållbar livsstil.

Så gott som alla produkter ger upphov till miljöpåverkan under sin livscykel. Därför är det i de flesta fall bra om de kan komma till användning så mycket som möjligt under sin livstid, och hållas i cirkulation. Eftersom nyproducerade plagg och prylars klimatpåverkan minskar varje gång de används är varje onödigt köp ett onödigt köp för mycket. Faktum är att en stor del av klimatvinsten sker i själva användningen. Om ett plagg används tre gånger längre minskar dess miljöpåverkan med 70 procent¹. Alltså – om en tröja används 30 gånger istället för 10 ökar miljönyttan med 70 procent.

Om vi ger våra saker ett långt liv genom att vårda och reparera dem och genom att ge eller sälja dem vidare när vi inte längre behöver dem, så behöver inte lika många saker tillverkas. Samma sak gäller om många delar på en och samma sak, genom att äga tillsammans, eller genom att låna eller hyra.

Om sätten att lösa våra behov förändras kan det i sin tur även påverka den ekonomiska logiken. Om tillverkningsföretags affärsmodeller går från att sälja till att hyra ut sina produkter blir det mindre intressant att pumpa ut så många varor som möjligt. I stället kan produktionslogiken styras mot att ta fram produkter som håller länge och är lätta att reparera.

I ett scenario där konsumenter gör ett snävare urval av vad de väljer att köpa och äga växer sannolikt också deras krav på kvalitet och hållbarhet. Och ju mer lönsamt det är att sälja saker på andrahandsmarknaden, desto mer ökar motivationen att köpa saker av god kvalitet och att ta hand om och reparera dem.

¹ Mistra Future Fashion

Hållbar konsumtion och produktion

Begreppen "hållbar konsumtion" och "hållbar produktion" hörs ofta i debatten. Men vad menas egentligen? "Hållbar konsumtion" har uppstått som ett koncept och politikområde under en lång period. En av de första definitionerna offentliggjordes i Oslo 1994, av FN: s kommission för hållbar utveckling. Begreppet hållbar konsumtion kopplas ofta till den norska premiärministern Gro Harlem Brundtlands definition av hållbar utveckling.

Hållbar konsumtion är:

"... användning av varor och tjänster som svarar mot grundläggande behov och bättre livskvalitet samtidigt som användningen av naturresurser, giftiga material och utsläpp av avfall och föroreningar under livscykeln minimeras, för att inte äventyra framtida generations behov".

Denna "Oslo-definition" är den mest användbara och idag finns det flera mer utvecklade sätt att beskriva hållbar konsumtion.

I regeringens (2016) strategi för hållbar konsumtion lyfts privatkonsumtionens och dess påverkan globalt: "En stor del av dagens miljöproblem hänger ihop med vår privata konsumtion. För att konsumtionens negativa klimat- och miljöpåverkan ska minska måste vi förändra hur och vad vi konsumerar. Hållbar konsumtion omfattar inte endast miljöfrågor, utan också sociala och ekonomiska aspekter" och "Exempelvis är den genomsnittliga konsumtionen i Sverige långt ifrån miljömässigt hållbar, inte minst när det gäller utsläppen från svensk konsumtion som sker i andra länder." Det kan handla om att minska eller förändra konsumtion, att främja konsumtion av en typ av vara istället för en annan, av en tjänst istället för en vara eller av delningstjänster.

FN:s Globala Hållbarhetsmål

På FN-toppmötet i september 2015 fattade världens stats- och regeringschefer beslut om Agenda 2030, för hållbar utveckling, en färdplan för hållbar utveckling fram 2030. En central del av Agenda 2030 är de 17 globala hållbarhetsmålen, varav ett gäller hållbar konsumtion och produktion (se faktaruta).

Hållbar konsumtion och produktion – globalt hållbarhetsmål nr 12

Målet är uppdelat i följande delmål:

12.1 Genomföra det tioåriga ramverket för hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Alla länder vidtar åtgärder, med de utvecklade länderna i täten och med hänsyn tagen till utvecklingsländernas utveckling och förutsättningar.

12.2 Senast 2030 uppnå en hållbar förvaltning och ett effektivt nyttjande av naturresurser.

12.3 Till 2030, halvera det globala matsvinnet per person i butik- och konsumentledet, och minska matsvinnet längs hela livsmedelskedjan, även förlusterna efter skörd.

12.4 Senast 2020 uppnå miljövänlig hantering av kemikalier och alla typer av avfall under hela deras livscykel, i enlighet med överenskomna internationella ramverket, samt avsevärt minska utsläppen av dem i luft, vatten och mark i syfte att minimera deras negativa konsekvenser för människors hälsa och miljön.

12.5 Till 2030 väsentligt minska mängden avfall genom åtgärder för att förebygga, minska, återanvända och återvinna avfall.

12.6 Uppmuntra företag, särskilt stora och multinationella företag, att införa hållbara metoder och att integrera hållbarhetsinformation i sin rapporteringscykel.

12.7 Främja hållbara offentliga upphandlingsmetoder, i enlighet med nationell politik och nationella prioriteringar.

12.8 Senast 2030 säkerställa att människor överallt har den information och medvetenhet som behövs för en hållbar utveckling och livsstilar i harmoni med naturen.

12.a Stödja utvecklingsländerna att stärka sin vetenskapliga och tekniska kapacitet att utvecklas i riktning mot mer hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

12.b Utveckla och genomföra verktyg för att övervaka hur en hållbar utveckling påverkar en hållbar turism som skapar arbetstillfällen och främjar lokal kultur och lokala produkter.

12.c Rationalisera ineffektiva subventioner av fossila bränslen som uppmuntrar till slösaktig konsumtion genom att undanröja snedvridningar på marknaden, i enlighet med nationella förhållanden. Detta kan till exempel omfatta att omstrukturera beskattningen och avveckla eventuella skadliga subventioner för att avspegla deras effekter på miljön. En sådan politik måste ta full hänsyn till utvecklingsländernas särskilda behov och förhållanden och minimera eventuella negativa effekter på deras utveckling på ett sätt som skyddar de fattiga och de berörda samhällena.

Det globala hållbarhetsmålet för hållbar konsumtion och produktion kan länkas till de svenska miljö kvalitetsmålen på många sätt. Nationella miljömålssamordnaren för näringslivet² har föreslagit följande kopplingar mellan miljö kvalitetsmålen och delmålen ovan:

Begränsad klimatpåverkan: 12.2, 12.3, 12.5, 12.6

Giftpri miljö: 12.4, 12.5, 12.8

Skyddande ozonskikt: 12.4, 12.5

Grundvatten av god kvalitet: 12.2, 12.4

God bebyggd miljö: 12.3, 12.5

Ett rikt växt- och djurliv: 12.2

Generationsmålet: 12.2, 12.3, 12.4, 12.5, 12.6, 12.8

Tillväxt och miljö

I debatten om miljö och tillväxt framhåller vissa vikten av ökad tillväxt "för att få råd att satsa på miljön" medan andra vill stoppa all tillväxt för att "rädda miljön". Bägge ståndpunkterna är alltför förenklade. Nedanstående bygger på resonemang ur Sida-rapporten "Tillväxt och miljö"³.

Mot den första ståndpunkten kan invändas att "miljö" inte är någon lyxvara som kan "inhandlas" när man har råd och att det oftast är mer effektivt att integrera miljö aspekter från början. Mot den andra ståndpunkten kan man invända att all tillväxt inte är dålig för miljön. Ekonomisk tillväxt är förändring i inkomst precis som hastighet är en förändring i läge. Ska man nå ett visst mål – säg klimatmålen i Parisavtalet – är inte huvudsaken att köra fort utan att köra i rätt riktning. På samma sätt är det inte tillväxttakten som är det viktigaste utan tillväxtens inriktning. Om samhället väljer en inriktning med rätt sammansättning av sektorer och använder lämplig teknik så kan även en hög tillväxttakt kan ske utan att vara skadlig för miljön och människors hälsa och därmed hållbar. Det behöver inte vara någon motsättning mellan tillväxt och miljö men det kan vara det. Tillväxt leder heller inte automatiskt till förbättringar ur miljösynpunkt. Sambanden mellan miljö och tillväxt är komplexa och kan se ut på många olika vis. Det är möjligt om än mycket svårt att fånga resursuttömning och i vissa miljöskador (eller förbättringar) i ett mått på hållbar inkomst.⁴

Det stora problemet är hushållning med sådana resurser som inte har någon ägare eller där ägandet är mycket oklart och dåligt skyddat. Ofta gäller detta resurser såsom allmänningar. I och med att ingen äger atmosfären eller haven så finns det ingen ägare och då kan resursen lätt överutnyttjas såsom i Hardins berömda artikel "The tragedy of the commons" (1968). Som exempel kan vi ta fossil förbränning där koldioxid bildas. Atmosfärens förmåga att assimilera koldioxid är en "resurs" som saknar ägare och pris. Därför blir den överutnyttjad och vi får problem med ökad växthuseffekt. En svaghet i de ekonomiska modellerna är att de inte förmår fånga in de ekologiska tjänster som naturen och ekosystemen står för. Vi behöver utveckling som sker inom naturens ramar.⁵

² <http://sverigesmiljomal.se/contentassets/c3475353d8c346f3bb250795382cab5b/positionering-sveriges-miljomal-slutlig-juni-2017.pdf>

³ Tillväxt och miljö, Thomas Sterner, Sida 2003

⁴ Tillväxt och miljö, Thomas Sterner, Sida 2003

⁵ Tillväxt och miljö, Thomas Sterner, Sida 2003

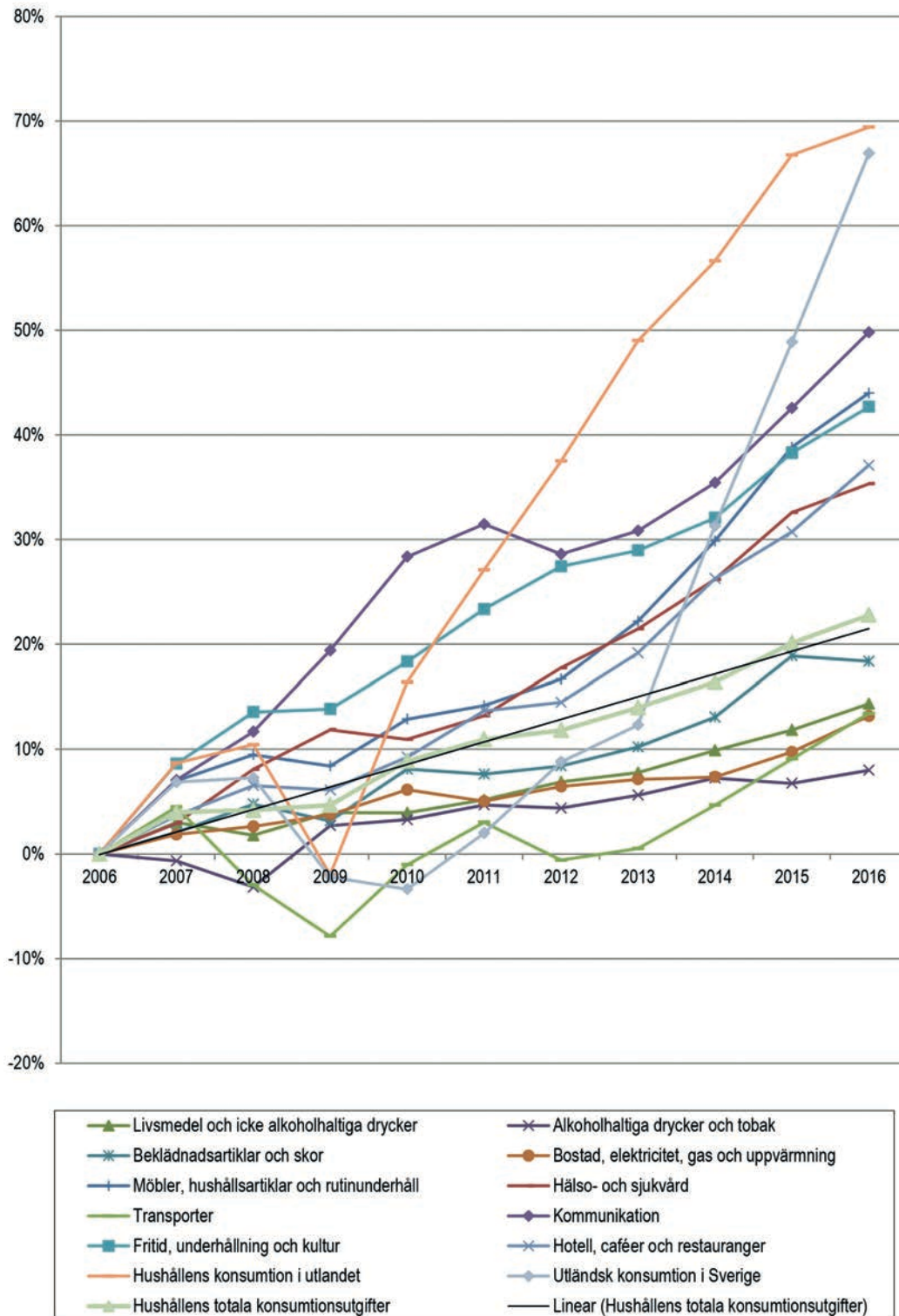
Dessa negativa externa effekter är inte längre små bieffekter och inte längre lokalt eller regionalt begränsade. Det globala initiativet Natural Capital Coalition har gjort ett försök att analysera hur stora de negativa miljökostnaderna är för ett antal branscher inom primärproduktion över hela världen. De icke prissatta miljökostnaderna beräknades år 2009 sammantaget uppgå till cirka 65 000 miljarder kronor. Det motsvarade samma år omkring 13 procent av global BNP.⁶

6

⁶ Natural Capital at Risk: The top 100 externalities of Business, Trucost, 2013

Ökad konsumtion

Den privata konsumtionen i Sverige har under perioden 2006 - 2016 ökat med 23 procent. De områden som ökat allra mest i Sverige under den tiden är kommunikation (50 procent), möbler, hushållsartiklar och underhåll (44 procent) och fritid, underhållning, kultur (43 procent).

Till kommunikation räknas till exempel posttjänster, teleutrustning och teletjänster. Kategorin fritid, underhållning och kultur är väldigt blandad och innehåller inköp av dator, musikinstrument, sällskapsdjur, husvagn, böcker och paketresor. Andra resor räknas in under kategorin transport som ökat 13 procent under tioårsperioden. En stor post i transportkategorin är inköp av bilar och drivmedel.

Svenskarnas konsumtion i utlandet har under 2006 - 2016 ökat med 69 procent och inkluderar allt som svenska hushåll köper i utlandet eller köper på nätet från utländska sajter, exempelvis streaming, internetbokningar och postorder.⁷

Kläder och skor

Kläder och skor är varugrupper där konsumtionen har ökat med 18 procent sedan 2006. Mellan 2015 och 2016 har konsumtionen i Sverige avstannat och värdet minskade med 0,4 procent. Samtidigt har e-handeln ökat med 8 procent under 2016 och 13 procent under 2017. Dessa siffror gäller e-handeln oavsett om det är i Sverige eller utomlands. 22 procent av svenskarna anger att de e-handlar från utlandet varje månad. Kläder och skor är den mest populära produktgruppen att handla från utlandet.⁸

Möbler och inredning

Vi köper alltmer möbler och inredning. Mellan 2006 och 2016 har vår konsumtion av möbler och hushållsartiklar ökat med 44 procent. Bara mellan 2014 och 2015 ökade konsumtionen med 6,7 procent, vilket gör kategorin till den mest expansiva av alla konsumtionskategorier.⁹

Våra hem har blivit en plats där vi inte bara bor och lever våra liv, utan har också blivit en scen där vi visar upp oss för andra genom olika inlägg på sociala medier. Hur vårt hem ser ut har blivit en del av vår livsstil. Det har blivit allt viktigare att följa olika inredningstrender. Och i Sverige ser det ut att vara viktigare än i andra länder, vår möbelkonsumtion ökade t ex under åren 2003 - 2008 nästan fem gånger mer än den tyska.¹⁰

För mycket hemma?

För att utforska svenskarnas relation till återanvändning har Myrorna låtit genomföra en undersökning för att ta reda på om det faktiskt finns ett överflöd av tillgångar i våra hem. På den frågan är svaret ja, för de flesta. Tre av fem tycker att de har för mycket kläder. Det är alltså fler än hälften som brottas med överfulla garderober. När det kommer till prylar är andelen ännu högre, 65 procent anger att de äger för mycket. Många anger att anledningen till att deras kläder och prylar ligger oanvända är att de var felköp redan från början. Det märks i den delen av undersökningen som handlar om deltagarnas konsumtionsvanor. Hälften av deltagarna medger att de köper saker de inte behöver två gånger per år eller oftare och 15 procent säger sig köpa onödiga saker minst en gång per månad.

⁷ Konsumtionsrapporten 2017, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet.

⁸ Konsumtionsrapporten 2017, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet

⁹ Konsumtionsrapporten 2017, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet

¹⁰ Benchmark of Sweden in the European furniture context. Center for Industrial Studies 2013.

När det kommer till onödiga köp, visar undersökningen på en intressant generationsskillnad, och siffrorna är tydliga – ju äldre den svarande är, desto mer sällan handlar den något den inte behöver. En av tre svarande i åldrarna 18 - 29 år anger att de köper sådant de inte behöver en gång i månaden eller oftare. En av tio säger sig köpa något onödigt en gång i veckan. Samtidigt är det färre än en av tio bland undersökningens 60-plussare som säger sig köpa något de inte behöver en gång i månaden eller oftare.

David Andersson, forskare på Chalmers har som expert fått uttala sig om resultatet av undersökningen;

– Jag tycker mig se en slags konsumtionsleda i den här rapporten från Myrorna. Tre av fem svarande i undersökningen tycker att de har för mycket kläder och ännu fler upplever sig ha för mycket prylar. Mellan raderna läser jag in en trötthet i dessa siffror – konsumtionsleda. Det stämmer också med forskning jag varit inblandad i, en majoritet av svenskarna har en ganska splittrad och tvångsmässig inställning till sin konsumtion.¹¹

Vi lurar oss själva

Även om vi lägger mer och mer av våra inkomster på konsumtion så är vi själva inte medvetna om det. I själva verket tror vi att vi lägger mindre pengar än vi i själva verket gör på konsumtion. SOM-institutet vid Göteborgs Universitet har undersökt glappet mellan verkliga konsumtion genom att jämföra verklig konsumtion (statistik från SCB) med hur människor svarar i enkätundersökningar. Konsumenterna upplevde att de ökat sin konsumtion med i genomsnitt 2,3 procent under perioden 2010 - 2016, medan konsumtionen enligt SCB har ökat med 12,4 procent.¹²

Mer tid i köpcentrum

Vi omger oss med många saker i våra hem, på jobbet och i skolan. Mycket av det vi gör kräver utrustning av olika slag, men det är också så att shopping har blivit ett intresse i sig. Bara mellan 2013 och 2016 uppger svenska konsumenter att de besöker köpcentrum oftare. 2013 besökte genomsnittskonsumenten ett köpcentrum i mer än en timme vid tio olika tillfällen per år, 2016 hade antalet tillfällen ökat till 17.¹³

Enligt SOM-undersökningen 2014¹⁴ tyckte så många som åtta av tio att vi "spenderar för mycket tid och energi på konsumtion" och samtidigt anger en lika stor andel att "konsumtionen är viktig för att hålla igång ekonomin".

Många hinder på vägen mot hållbar konsumtion

Under senare år har termer som "handlingsgap" eller "genomförandegap" spridit sig i litteraturen och i debatten om samhällets stora utmaningar. Termerna syftar till att fånga det gap som finns mellan vår teoretiska kunskap om negativa effekter av mänskliga aktiviteter

¹¹ Myrornas rapport

¹² Konsumtionsrapport 2017, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet

¹³ Konsumtionsrapporten 2017, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet.

¹⁴ Konsumtionsrapporten 2014, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet

och vår praktiska förmåga att hitta och tillämpa lösningar. Oförmågan att lösa dessa problem beror ofta på deras komplexa natur. Det är sociala och kulturella problem som hör samman med hållbar utveckling, fattigdom, hälsa och välbefinnande som är svåra att lösa, eftersom de innehåller motsägelser och förändringar över tiden.

Många organisationer och individer i Sverige och hela världen är engagerade i att bygga kunskaper och genomföra en aktiv debatt om hållbar konsumtion. De pekar på de hinder som finns och visar tänkbara lösningar. Hinder som ofta betonas listas nedan.

- Kunskap och information, såsom produktmärkning, saknas.
- Samhället är starkt märkt av konsumtion, vilket gör det svårt för enskilda att bryta mönster.
- Tillgång till hållbara produkter och tjänster saknas.
- Förbrukning är inte bara en fråga om att möta praktiska behov utan handlar lika mycket om status och skapande av identiteter. Det gör det svårt för konsumenterna att väga upp traditionella konsumtionsparametrar (pris, kvalitet) och personliga parametrar (status, brist på tid, hälsa) mot etiska överväganden (miljön, arbetarnas villkor).
- Att konsumera hållbart tar tid – något som många konsumenter säger sig sakna.¹⁵

¹⁵ Knowledge Base, Sustainable Consumption, Jessica Algehed, 2015

Vad är problemet? – Miljöproblemet!

Konsumtionens miljöpåverkan måste minska, resurserna måste utnyttjas effektivare och varor måste vara fria från farliga ämnen. Varor påverkar miljön under hela livscykeln, vid tillverkning, användning, återbruk, materialåtervinning, omhändertagande av avfall och transporter i alla led.

I Sverige lever vi som om vi hade mer än fyra jordklot

Naturresurser kan kategoriseras med avseende på deras förnybarhet. Icke-förnybara resurser bildas antingen mycket långsamt eller inte alls på naturlig väg i miljön, och utarmas med exploatering över tid. Förnybara resurser, t.ex. mat och skogsprodukter, kan exploateras mer hållbart, men är känsliga för utarmning och många gånger är konsumtionstakten snabbare än takten för återskapande. Huvudproblemet med den linjära ekonomin är inte att begränsade råvaror "tar slut" utan att det material vi använder förr eller senare blandas och sprids, tappar sitt ekonomiska värde, blir svårt att nyttiggöra och i många fall slutar som miljögifter för människor och natur. De naturresurser som är tydligast hotade är jordens gröna produktion, de livsuppehållande system som är basen för alla de ekosystemtjänster som ett fungerande samhälle bygger på.

Siffror från WWF visar att svenskar lever som om vi har tillgång till 4,2 jordklot¹⁶, vilket är mycket mer än det globala snittet. Enligt beräkningar från Fältbiologerna innebär det vi redan den 28 mars 2018¹⁷ hade gjort slut på årets resurser och att vi resten av året lånar från resten av världen och från kommande generationer. Så från den 28 mars borde vi i Sverige inte konsumera något alls om vi har ambitionen att leva inom de ramar som vårt jordklot ger oss. Globalt sett lever människan som om hen har 1,7 jordklot och tidpunkten för den globala Earth Overshoot Day inträffar således i början av augusti varje år. Det innebär bland annat att vi fiskar ut haven snabbare än fiskbestånden återväxer och släpper ut växthusgaser i en sådan takt att naturen inte hinner fånga upp och binda dem.

Storleken och sammansättningen av ett lands ekologiska fotavtryck bestäms av den mix av varor och tjänster som invånarna i landet använder och hur effektivt resurser, inklusive fossila bränslen, används i produktionen av varorna och tjänsterna. WWFs fotavtrycksberäkningar uppskattar hur stor biologiskt produktiv yta som krävs för att ta fram allt vi konsumerar och absorbera avfallet som bildas. Här ingår alla ytor någonstans på jorden som krävs för att möta vår efterfrågan på till exempel mat, byggnadsmaterial och förnybar energi och för att ge plats åt våra byggnader och vägar. I vårt ekologiska fotavtryck ingår också vår användning av fossila bränslen. Denna del av fotavtrycket räknas ut genom att man uppskattar hur stor yta med nyplanterad skog som skulle behövas för att "fånga upp" koldioxid-utsläppen från vår användning av olja, kol och gas. De länder som har högst ekologiskt fotavtryck per capita är höginkomstländer eller att koldioxid är den största komponenten i fotavtrycket.

¹⁶ Living Planet Report 2016, WWF

¹⁷ Sveriges "Overshoot day", faltbiologerna.se

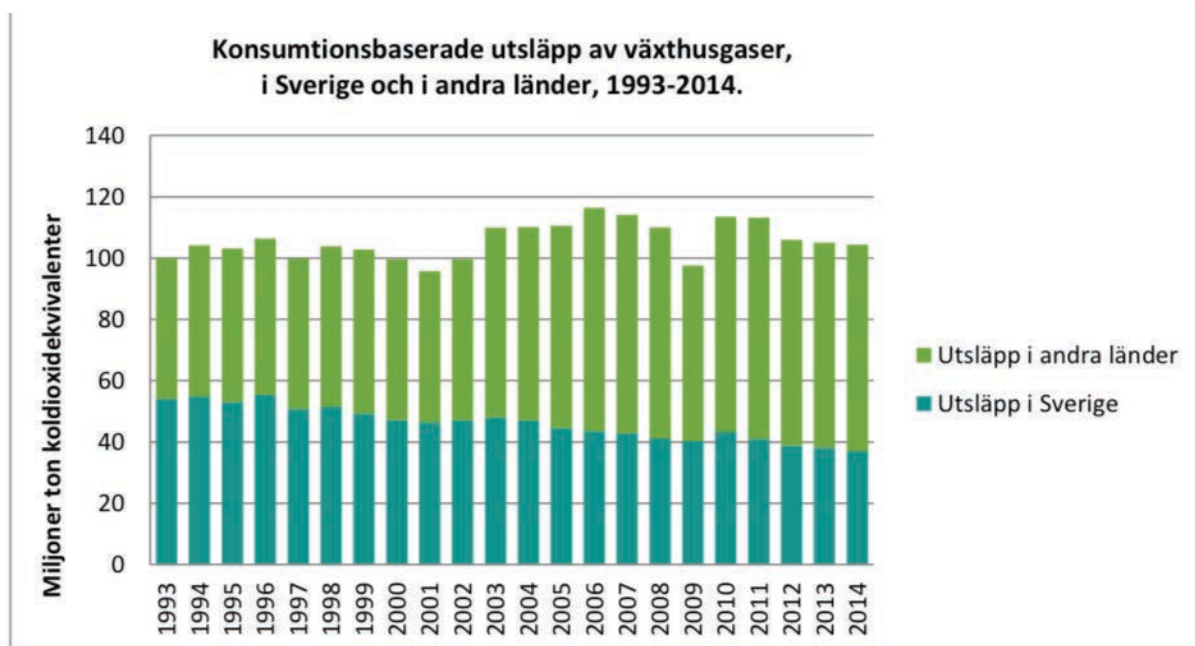
Konsumtionsbaserade koldioxidutsläpp

De nationella svenska utsläppen av växthusgaser har minskat med 25 procent sedan 1990.¹⁸ Hushållen står för den största delen av minskningen, främst genom utbyte av värmesystem från oljeeldning till fjärrvärme och värmepumpar med mera. En övervägande del av fjärrvärmerna produceras i dag med bibränslen.

Naturvårdsverket och Statistiska Centralbyrån har gemensamt tagit fram ett system för att beräkna konsumtionsbaserade utsläpp. I de konsumtionsbaserade utsläppen ingår privat, offentlig konsumtion och investeringar. Det är ett kompletterande sätt att räkna jämfört med redovisningen av de nationella utsläppen som inte fångar in de utsläpp som produktionen av importerade varor genererar i andra länder.

Statistiken över de konsumtionsbaserade utsläppen ger en helhetsbild över vilka utsläpp som den svenska privata och offentliga konsumtionen ger upphov till, inom och utom landet. De beräknas modellbaserat med skattningar av utsläppsfaktorer för produktionen av de olika typer av varor som finns med i importstatistiken. Det medför en relativt stor osäkerhet för den del av utsläppen som sker i andra länder. Men statistiken har utvecklats och ger i dag en ganska bra bild av läget, framförallt ger den en möjlighet att följa trender med ganska stor säkerhet.

Med den metod som statistiken vilar på hänförs alla utsläpp till slutliga användare, de som betalar för en vara eller tjänst. Konsumtionsperspektivet innebär att alla utsläpp som krävs för att tillverka en vara eller utföra en tjänst läggs på slutanvändaren, dvs. konsumenten eller det offentliga för offentlig konsumtion. Det fritar dock inte företagen från ansvar för de utsläpp som deras produktion orsakar.

¹⁸ Nationella utsläpp och upptag av växthusgaser, Statistik på Naturvårdsverkets webbplats

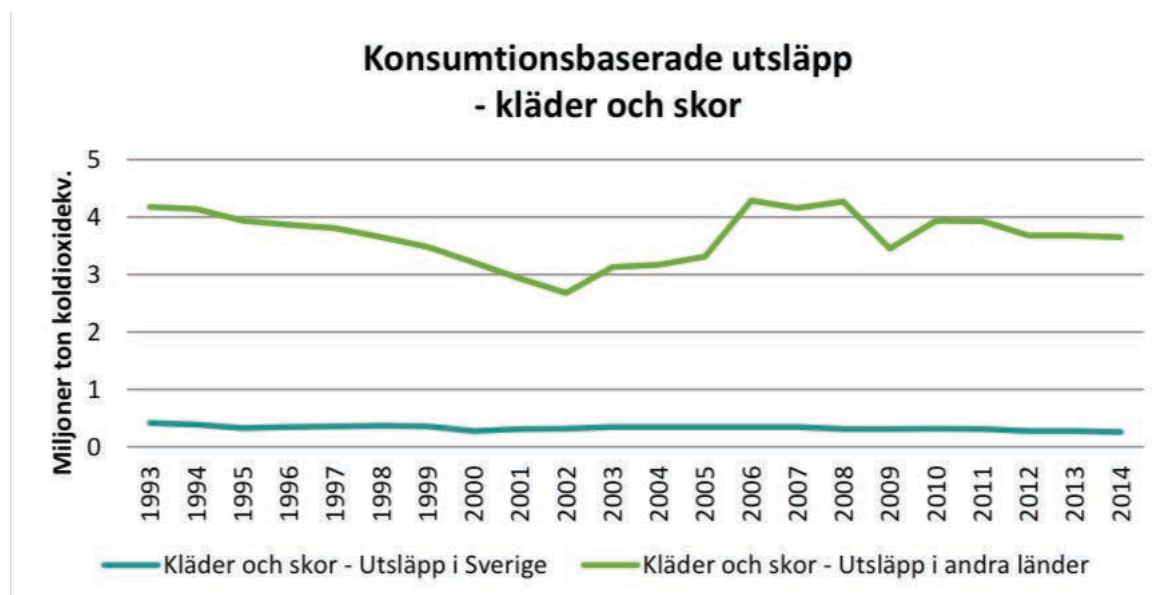
Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, i Sverige och i andra länder, 1993 - 2014.
Naturvårdsverket

Samtidigt som de konsumtionsbaserade utsläppen har legat i stort sett still sedan 1993 så har Sveriges BNP under samma period ökat med 80 procent.¹⁹ Sett från ett nationellt perspektiv – om man bara beaktar de utsläpp som sker i Sverige – har det till synes under denna period skett en frikoppling mellan ekonomisk tillväxt och växthusgasutsläpp. Men beaktas även de utsläpp som i en ökande grad genereras från varuproduktionen utomlands märks ingen tydlig frikoppling mellan ekonomisk tillväxt och utsläpp.

Privat konsumtion står för två tredjedelar av de konsumtionsbaserade utsläppen.²⁰ I statistiken grupperas den privata konsumtionens utsläpp i områdena livsmedel, boende, transporter, kläder och skor samt övrigt. Den resterande tredjedelen av utsläppen kommer från offentlig konsumtion och investeringar, både offentliga och privata. Hushållens sparande räknas in i de privata investeringarna i den mån pengarna används av banker och företag för olika slag av investeringar.

Kläder, skor, möbler och inredning

Kläder och skor står för sex procent av hushållens utsläpp. 90 procent av utsläppen sker i andra länder på grund av den stora textilimporten. Den totala utsläppsnivån är svagt sjunkande.²¹

Konsumtionsbaserade utsläpp – kläder och skor utsläpp Sverige och utsläpp i andra länder pga svensk konsumtion. Källa: Naturvårdsverket

Eftersom nyproducerade plagg och prylars klimatpåverkan minskar för varje gång de används är varje onödigt köp ett onödigt köp för mycket. Faktum är att en stor del av klimatvinsten kan

¹⁹ Nationalräkenskaperna, BNP-utveckling sedan 1993.

²⁰ Växthusgaser, konsumtionsbaserade utsläpp per område, Statistiksida på Naturvårdsverkets webbplats

²¹ Växthusgaser, konsumtionsbaserade utsläpp per område, Statistiksida på Naturvårdsverkets webbplats

göras i själva användningen. Om ett plagg används tre gånger längre minskar dess miljöpåverkan med 70 procent.²²

Vad är en hållbar nivå, konsumtionsbaserade utsläpp per capita?

Utgår man ifrån den totala utsläppsnivån från konsumtionen så ger vår konsumtion upphov till 10,7 ton koldioxidekvivalenter per person. En långsiktigt målnivå kan tänkas ligga kring ett eller två ton per capita. Men egentligen finns ingen hållbar nivå för växthusgasutsläpp, eftersom utsläppen på sikt måste minska till under noll.²³ Med tanke på att ett nyinköp av en soffa kan bidra med utsläpp av 80 kilo koldioxid, så förstår man hur snabbt en privat koldioxidbudget kan förbrukas.

Kemikalier

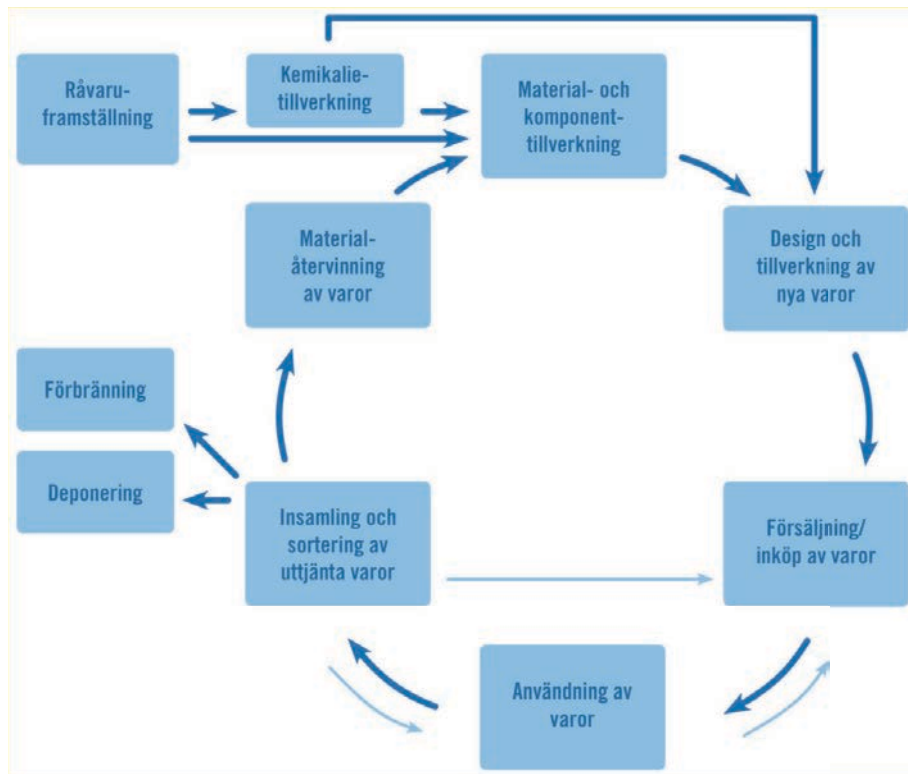
Kemikalier finns i varor av olika anledningar. Kemiska ämnen används som utgångsämnen vid tillverkning av material, t.ex. plaster. Vissa kemiska ämnen tillsätts för att ge material och varor särskilda funktioner eller egenskaper, t.ex. ämnen som ger vattenavvisande ytor, ämnen som gör plast mjuk, flamskyddsmedel som försvårar antändning eller färgämnen som ger materialet ett önskvärt utseende. Varor kan också ytbehandlas med färger och lacker, och delar av varor kan sammanfogas med t.ex. lim. Varor kan också innehålla rester av ämnen som använts i tillverkningsprocessen men som inte längre har någon funktion att fylla, t.ex. smörjoljor. Det innebär att kemikalier finns i alla varor och så småningom i avfallet när varorna är uttjänta.

Biocider är kemiska ämnen som är avsedda att ha effekt på levande organismer, oftast för att skydda ett material från angrepp av olika slags skadeorganismer. Nanomaterial återfinns idag i ett brett spektrum av både konsumentprodukter och produkter avsedda för yrkesmässig användning. Exempel på användningsområden är ytbeläggningar för skydd och självrengörande effekt på bilar, kakel, sten, glas och textil, sportutrustning som skidor och hockeyklubbor, leksaker och kläder.

²² Mistra Future Fashion

²³ Klimatmål för konsumtionsbaserade utsläpp, Naturskyddsföreningen, 2017

Kemikalier i varor

Bilden visar en förenklad livscykel för kemikalier när de ingår i varor. Kemiska ämnen används som utgångsämnen vid tillverkning av material, för att ge material och varor särskilda funktioner och egenskaper, och som hjälpkemikalier i produktionsprocesser. Spridning av kemiska ämnen kan ske vid olika steg av varans livscykel. Källa: Kemikalieinspektionen.

Återanvändning av varor och återvinning av material är viktiga delar i en cirkulär ekonomi. Det finns dock svårigheter som måste hanteras. En sådan gäller kemikalier i varor. Särskilt svårt kan det vara för produkter av plast. Plaster är gjorda av långa kolkedjor, polymerer. För att materialet ska få de önskade egenskaper kan mjukgörare tillsättas för att göra plasten mjuk, eller stabilisatorer som gör att plasten inte bryts ner och flamskyddsmedel som gör att plasten brinner sämre. Det är bara några exempel på olika tillsatser. Tillsatserna sitter olika hårt, den kan binda kemiskt till polymererna, men även vara inblandade i plasten så löst att de enkelt sprids till omgivningen. En av svårigheterna med tillsatserna är att när materialet ska återvinnas så är det inte känt för återvinnaren vilka tillsatser som finns i plasten eftersom det inte följer med någon innehållsförteckning med plasten. Det innebär att kvaliteten blir okänd för den som ska använda den återvunna plasten och att värdet därför minskar. Ett problem för hälsa och miljö är att det finns gamla tillsatser som har så dåliga egenskaper att de inte längre får användas i alla slags produkter. Det gäller både vissa mjukgörande ftalater och flamskyddsmedel.

Hållbar konsumtion

Cirkulär ekonomi – är det lösningen?

Vårt nuvarande ekonomiska system kan betraktas som linjärt eftersom det bygger på att utvinna och utnyttja naturens resurser som sedan blir till avfall på ett eller annat sätt. Sedan den industriella revolutionen har den ekonomiska tillväxten gått hand i hand med ökad användning av naturresurser och ökande avfallsmängder.

Den linjära ekonomin innebär att ämnen omfördelas från sin källa till diffusa utsläpp och avfallsdeponier. Det i sin tur leder till att både arter och ekosystem riskerar skadas. Ett exempel är fosfor som flyttas från fosfathaltigt mineral i den marockanska berggrunden via konstgödning till övergödda sjöar och sediment på Östersjöns botten. Fossila drivmedel som bensin och diesel är ett annat exempel på omfördelning: från oljekällor i berggrunden till atmosfären. När vi spridit ut fosfor och kol på detta linjära sätt är det oerhört komplicerat att samla in det igen.

Cirkulär ekonomi innebär att resurser används på ett mer effektivt sätt och att kretsloppen sluts så att det som tidigare setts som avfall kan utnyttjas på nya sätt eller återföras till naturen på hållbara sätt. Inom EU lanserades 2014 ett nytt sätt att se på avfall och att lagstiftningen skulle gynna återanvändning, återvinning och resurseffektivitet. Detta rör allt från förpackningar till rivningsavfall och förändringarna följs över tid.²⁴

Enligt Ellen MacArthur Foundation och McKinsey baseras cirkulär ekonomi på tre principer²⁵:

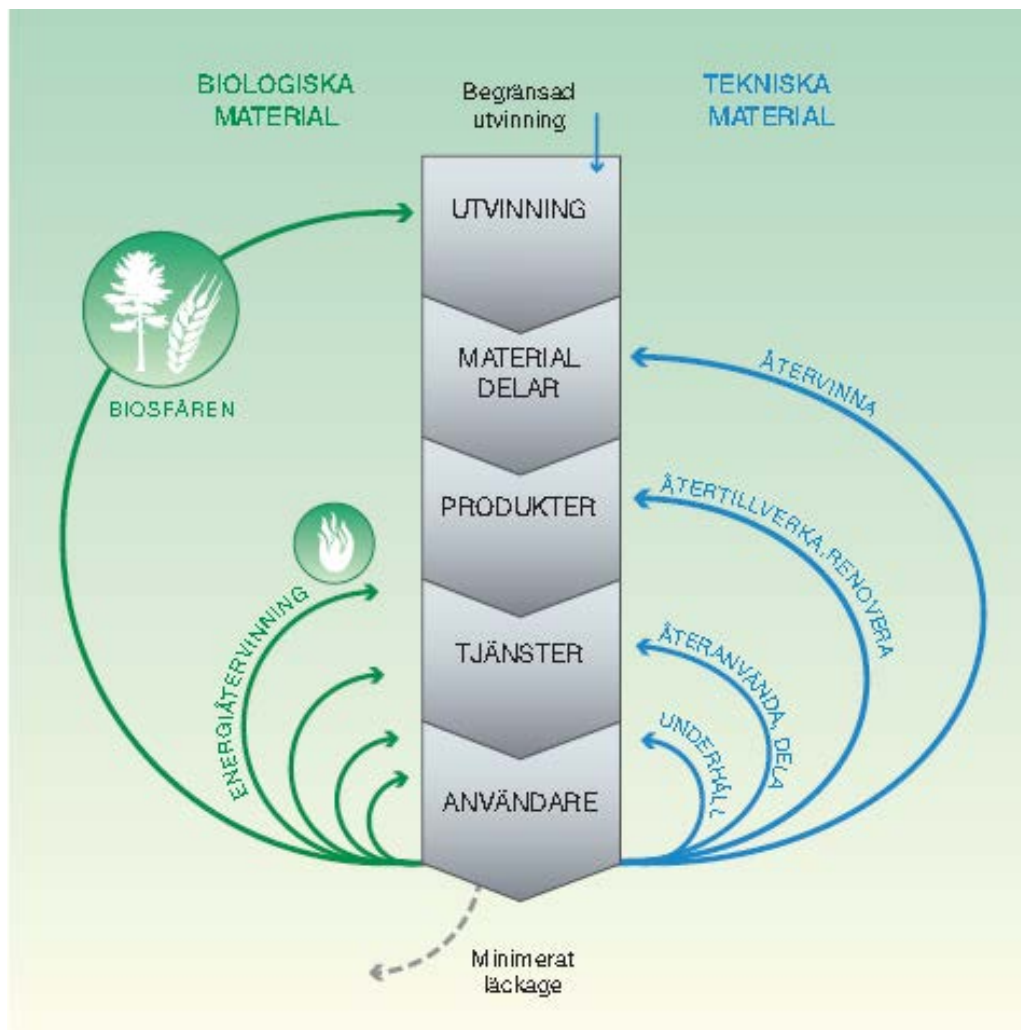
Bevara och stärk naturkapitalet genom att förvalta ändliga resurser och balansera nyttjandet av förnybara resursflöden.

1. Optimera resursutnyttjandet genom att cirkulera produkter, komponenter eller material med så högt nyttjande som möjligt.
2. Främja verkningsfulla system genom att eliminera negativa sidoeffekter av resursanvändningen som miljögifter, buller, trängsel, eller negativa hälsoeffekter.
3. Ett försök att åskådliggöra cirkulär ekonomi görs i följande bild.²⁶

²⁴ Mot ett kretsloppssamhälle: Program för ett avfallsfritt Europa. EU-komisionen 2014.

²⁵ Ellen MacArthur Foundation/McKinsey. 2015. Growth Within, a circular economy vision for a competitive Europe.

²⁶ SOU 2017:22 Betänkande av Utredningen cirkulär ekonomi. Från värdekedja till värdecykel– så får Sverige en mer cirkulär ekonomi

Den högra delen av bilden motsvarar avfallstrappan som är en bärande del av vår avfallslagstiftning.

Avfallstrappan innebär att man ska arbeta i följande ordning:

Avfallstrappan, Naturskyddsföreningen

Regeringen beskriver cirkulär ekonomi som²⁷:

- Cirkulär ekonomi är ett kretslopp av material, produkter och tjänster där vi gör mer med mindre. En smartare ekonomi. I en cirkulär ekonomi är livslängden på material och produkter längre. Mängden avfall och uttaget av råvaror är också mindre.
- Det görs genom att återanvända, reparera, återvinna, uppgradera, hyra och dela. Samtidigt som allt görs på ett sätt som är giftfritt, resurssnålt, klimatsmart och som inte skadar människor, djur, natur, vatten eller luft.
- En cirkulär ekonomi skapar också möjligheter till tillväxt samt nya typer av jobb och företag i hela landet. I en cirkulär ekonomi har resurssnåla och giftfria företag konkurrensfördelar.
- Regeringen skapar förutsättningar för människor och organisationer att hyra, låna, dela, sälja vidare och reparera.

För att undersöka hur den cirkulära ekonomin kan gynnas togs en statlig utredning²⁸ fram under 2016 - 2017. Utredningen analyserade och föreslog styrmedel för att gynna ökad nyttjandegrad och återanvändning av produkter för att minska mängden avfall.

²⁷ <http://www.regeringen.se/artiklar/2017/03/utredning-foreslar-mer-cirkular-ekonomi-och-mindre-avfall/>

²⁸ SOU 2017:22 Betänkande av Utredningen cirkulär ekonomi. Från värdekedja till värdecykel – så får Sverige en mer cirkulär ekonomi

Cirkulär ekonomi har dock kritiserats för att fortfarande bygga på ett kapitalistiskt system där fler och fler naturresurser och ekosystemtjänster kapitaliseras.²⁹ En annan svårighet hänger ihop med att samhället är uppbyggt enligt linjär ekonomi med tillgång till i det närmaste obegränsade naturresurser. Anpassningen till cirkulär ekonomi med begränsade resurser kommer kräva omfattande arbete och samhället kan behöva organiseras på nya sätt. Det gäller allt från företags affärsmodeller till konsumenters inrotade beteenden.³⁰

Mycket av det återvinningsbara avfallet exporteras till länder utanför EU. Under 2016 var exporten från EU nästan 35 miljoner ton, medan importen låg på 5,5 miljoner ton. Sedan 2004 har exporten ökat med 60 %.³¹ Även detta ger upphov till frågor om återvinningen av material håller samma miljöstandard eller om exporten sker till länder med sämre miljölagstiftning, något som kan skada både människor och miljö.

Delningsekonomi – vad är det?

Begreppet delningsekonomi används för att beteckna den del av ekonomin där *privatpersoner* ger varandra tillgång till underutnyttjade resurser, egendom såväl som tjänster, mot eller utan betalning. kan hyra, hyra ut, byta eller låna tillgångar av varandra såsom maskiner, verktyg, fordon, bostäder och arbetskraft. termer. Detta kan ske med hjälp av digitala plattformar eller via analoga fora, Gemensamt är dock att resurserna ska kunna delas med användare bortom den egna bekantskapskretsen. Delningsekonomi är inte någon ny företeelse. Grannar, vänner och bekanta har i alla tider lånat verktyg, maskiner och jordbruksredskap av varandra eller hjälpt varandra med tjänster och gentjänster av olika slag. Det nya är att webbplattformar och mobilappar nu möjliggör ett mer systematiskt samutnyttjande och i en mycket bredare krets av användare än förut. Antalet webbaserade plattformar i delningsekonomin har ökat snabbt. Många menar också att delningsekonomin har förutsättningar att växa kraftigt. Delningsekonomin har varit föremål för stor medial uppmärksamhet under senare tid och har skapat mycket debatt.³²

Attityder i förändring

Tekniska och sociala innovationer spelar en viktig roll i att allt fler tillfredsställer sina behov på andra sätt än att köpa nytt. Men det handlar också om att attityder håller på att förändras, att fler och fler tröttnar på fulla förråd och köphets.

Staffan Appelgren, lektor i socialantropologi, driver tillsammans med en kollega forskningsprojektet Re:heritage. Där har de studerat hur köpare och säljare på second hand-marknaden förhåller sig till föremålen de handlar med.

²⁹ Circular Economy Within or Beyond Capitalism? Presentation by Barbara Muraca at Sustainable Lifestyles, Livelihoods and the Circular Economy 27-29 June 2017, University of Sussex, Brighton

³⁰ Mot ett kretsloppssamhälle: Program för ett avfallsfritt Europa. EU-kommisionen 2014.

³¹ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators/monitoring-framework>

³² SOU

– Vi ser att man inte är intresserad av att äga saker i samma omfattning, utan att man snarare vill ha tillgång till dem. Vi vill gärna vara rörliga och flexibla, men att äga förknippas av många med långsiktighet och kostnader. Att lagra och underhålla saker tar plats och tid.

Intervjuerna med köpare och säljare visar att föremål som har ett liv bakom sig faktiskt kan uppfattas som mer värdefulla än de som kommer direkt från fabrik.

– Man vill gärna höra sakernas historia, och är mån om att berätta den vidare. Det kan handla om vilken fabrik som har tillverkat soffan eller lampan. Men också om vem som har haft den, att den kanske har stått i en sommarstuga sedan 1970-talet.

Staffan Appelgren beskriver det som att cirkulationen på andrahandsmarknaden till och med kan få föremåls värde att växa. Det sker genom att de laddas med berättelser, men också om att de får märken och patina. Därmed blir föremålen med tiden mer och mer unika.

Tidigare har second hand ofta betraktats som ett sämre alternativ för dem som inte har råd.

Idag har det på allvar slagit igenom i medelklassen, konstaterar Staffan Appelgren.

– Om jag lägger ut en bild på sociala medier där jag visar att jag har köpt allt i mitt hem på Ikea, då framstår det som ganska okreativt. Om jag däremot visar att jag har plockat ihop möblerna själv, av både second hand och nyproducerat, då berättar jag om mig själv att jag är en kreativ person som har tid och kunskap.

Många faktorer påverkar konsumtionsval

Vilken modell som passar bäst för individen – att låna, hyra, byta, köpa begagnat eller köpa nytt – påverkas av flera faktorer. Vad blir kostnaden för att lösa mitt behov beroende på vilket val jag gör? Vad är priset för att hyra exempelvis skidkläder under en vecka, jämfört med att köpa begagnat respektive att köpa nytt? Hur är tillgängligheten?

Finns det möjligheter att hyra eller låna i närheten, eller behöver jag åka långt för att hämta och lämna tillbaka utrustningen? Hur säker kan jag känna mig på vilken kvalitet jag får?

Att få tillgång till saker genom att hyra eller låna brukar framförallt passa för sådant man använder sällan, eller under en specifik tidsperiod. En regnjacka och basverktyg som hammare och skruvmejsel kan vara skönt att äga själv, medan fjälltältet och bormaskinen kan räcka att ha tillgång till bara när man ska vandra i fjällen eller sätta upp några tavlor.

Ett alternativ till att hyra eller låna kan vara att skicka vidare saker mellan varandra, i bekantskapskretsen eller med okända via exempelvis webbplattformar eller marknader. Där är grejer och kläder för barn ett område där det finns stor potential för cirkulation. Barn avverkar kläder och skor i olika storlekar på löpande band, och intresset för leksaker och fritidsprylar av olika slag kan vara intensivt, men snabbt övergående.

Att dela, hyra eller låna kan vara ett bra sätt att testa sig fram innan man bestämmer sig för att äga något själv. Vill jag verkligen ha en sådan här? Vad är viktigt när det gäller kvalitet, utseende, passform? Dessutom kan det ge en känsla av variation och att få något nytt, även om kläderna eller prylarna inte är nya i sig. Genom att skaffa en prenumeration på ett klädbibliotek

kan man få tillgång till en gigantisk och varierad garderob. Och genom att låna böcker, filmer och sällskapsspel på biblioteket kan man få nya upplevelser och intryck på ett resurssnålt sätt.

Ta hjälp med att laga och reparera

Av den svenska konsumtionen står reparation och underhåll bara för 0,8 % av våra utgifter. Bilar, cyklar och båtar är områden där reparation utgör en stor andel (över 30 %) av totala utgifter, medan hemelektronik står för bara ca 1 % och möbler ännu mindre. Det finns många anledningar till varför man låter bli att reparera sina saker. Det kan vara dyrt, ta tid, svårt att hitta en reparatör och att man hellre vill ha en ny, modernare produkt med flera funktioner.³³ Det finns flera anledningar till prisskillnaden mellan att köpa nytt och reparera. Sedan lång tid tillbaka har industrin jobbat med att rationalisera tillverkningen och priser på många råvaror har därför sjunkit. Samtidigt har mycket tillverkning flyttat till länder med låga löner, med låga konsumentpriser som följd. Ett exempel är att priserna på kläder och skor ökat med 85 % mellan 1980 och 2017, samtidigt som matpriserna ökat med 204 %.³⁴

Till skillnad från tillverkning så sker reparation oftast i Sverige. Lönerna i reparationslandet är därför i allmänhet mycket högre än i tillverkningslandet. En reparation kräver också att felet undersöks, att delar för reparation finns tillgängliga och arbetet är ofta mer manuellt än vid tillverkningen. Allt detta sammantaget påverkar priset på reparationen.³⁵

Det kan också vara svårt att hitta någon som kan laga kläder och skor. Bara mellan 2001 och 2013 har antalet skraddare och tapetserare gått ner från 3406 till 2196 och på motsvarande sätt har garvare och skomakare minskat från 615 till 355. Om dessa arbetar med reparation och lagning eller om de arbetar med tillverkning går inte att utläsa ur statistiken.³⁶

³³ SOU 2017:22

³⁴ <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/prisernas-utveckling/>

³⁵ SOU 2017:22

³⁶ http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__AM__AM0208__AM0208B/YREG13B/table/tableViewLayout1/?rxid=fa250c1e-c009-4bfe-8bb3-bd2620da4e08

Laga och reparera själv

För att olika saker ska hålla länge behöver de vårdas. Skor får ett längre liv om du gör rent och fettar in dem, soffor lever längre om de dammsugs och frysskåp som frostas av drar mindre energi. Allt det här är sådant som tar tid. Den danske arkitekten och filosofen Piet Hein myntade begreppet "Ting tar tid" (eller i sin längre och danska variant "Slid men vid, ting tager tid"). Många gånger är det saker vi tycker mycket om som vi vill reparera, farfars gamla soffbord eller den egensydda klänningen som man vet hur lång tid det tog att göra.

Det senaste decenniet har intresset för att tillverka saker själv ökat. Det gäller allt från att göra sin egen öl till att sticka. Därifrån är steget till att själv försöka laga sina saker inte så långt. Ofta kan det vara lätt att tro att man inte kan laga saker själv, men det finns massor med filmer på Youtube som visar hur man byter glas på en mobil, hur man lagar en dragkedja eller klär om en stol.

På en del orter finns platser där man kan träffa andra som också lagar eller vårdare sina saker, i Göteborg finns Cykelköket där man tillsammans med andra lär sig underhålla sin cykel och Fixoteket där man kan snickra, måla och sy. En fördel är att man då kan låna verktyg och symaskin på plats, så att man slipper skaffa egna. Liknande finns på många platser i landet, både kommuner, föreningar och bostadsföretag har insett fördelen i att låta människor träffas och ta hand om sina saker.

Det är inte allt som är så enkelt att reparera och de senaste åren har också produkter med planerat åldrande diskuterats allt mer. Det är produkter som på ett eller annat sätt är konstruerade för att inte hålla så länge. Liknande är elektronikprodukter där tillverkarna slutar uppdatera mjukvara eller rent av gör ny mjukvara som försämrar produktens prestanda. EU-parlamentet antog under 2017 ett betänkande som efterlyser åtgärder mot planerat åldrande.³⁷

Re-design – ett sätt att förlänga livslängden på material

Ofta kan livslängden på material förlängas om man gör något nytt av det gamla. Det klassiska är trasmattor, där man utnyttjar utslitna lakan, gardiner och kläder till att väva mattor. Re-designade prylar får ofta ett unikt uttryck, något som uppskattas av många. Andra exempel på sådant man lätt kan göra själv är vaser av glasburkar, tygväskor av gamla jeans eller blomkrukor av konserverburkar. Det är bara fantasi och lite händighet som behövs för att förlänga livet på material. Det finns också mer storskaliga exempel på re-design där t ex tygspill används som stoppning i skärmväggar för kontor (Kinnarps) eller redesignade kläder (Stockholms stadsmission).

Second-hand allt mer populärt

Försäljningen av begagnade produkter ökar. Sedan 2012 har konsumtionen av second-hand nästan fördubblats. I genomsnitt handlar den svenska konsumenten på second-hand en gång i

³⁷ <http://www.europarl.europa.eu/news/sv/headlines/economy/20170629STO78621/ledamoter-efterlyser-atgarder-for-att-ge-produkter-langre-livslangd>

kvartalet.³⁸ Att skänka kläder och skor till välgörande ändamål eller second hand-butiker är vanligt, 41 % uppger att de ger till välgörenhet och 11 % att de ger till second hand-butiker.³⁹ Unga vuxna är mer benägna att köpa begagnade varor. En av fyra unga vuxna (26 %) har övervägt att välja en begagnad vara istället för en nyproducerad, motsvarande siffra är 15 % bland äldre konsumenter. Unga har lättare att ändra konsumtionsvanor och tar snabbt till sig nya tjänster och teknik. De kan se fördelar med att hyra saker istället för att äga, använda sig av delningsekonomi, samt handla på nätet – även hos utländska företag.⁴⁰

Rekyleffekten

Att köpa second-hand, dela saker med andra och att reparera det vi redan äger gör ofta att vi sparar pengar. Intuitivt är det lätt att tänka att vi också gör miljön en tjänst, men det beror också på vad vi gör för pengarna vi sparar. Om vi sparar pengar på att inte äga bil, men istället flyger till Thailand en gång om året så blir koldioxidutsläppen ungefär lika stora. Det brukar kallas rekyleffekt. Ett annat exempel på rekyleffekt är att om man köper en bil som drar mindre bränsle än den gamla så tenderar körsträckan att öka.⁴¹

Beteendeförändringar

Utan att förändra beteenden kommer vi inte lyckas att uppnå de hållbarhets- och klimatmål som antagits globalt.

Nudging

En typ av metod för att hjälpa människor att fatta bättre beslut är så kallad *nudging*. Termen nudging myntades av Richard Thaler och Cass Sunstein (2008) och innebär enligt dessa båda forskare att situationer designas så att individen uppmuntras att välja ett för individen och/eller för samhället fördelaktigt alternativ. Enligt Thaler och Sunstien handlar nudging om att påverka människors beteende utan att begränsa deras handlingsfrihet, använda ekonomiska incitament eller förbud.

Framgångsfaktorer för beteendeförändringar

IVL har för Konsumentverkets räkning inventerat olika insatser för beteendeförändringar inriktade mot miljömässig hållbar konsumtion för att identifiera och få förståelse för olika framgångsfaktorer för beteendeförändringar.⁴²

Förenkla

Digitaliseringen har bidragit till förenklingen i många beteendeinitiativ, både i tillgänglighet, i att sammanföra personer och resurser, i att identifiera vad som finns i närheten och i själva

³⁸ Konsumtionsrapporten 2017. Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet.

³⁹<http://www.mynewsdesk.com/se/tradera/pressreleases/7-av-10-koeper-klader-som-de-egentligen-inte-behoever-2100529>

⁴⁰ Konsumentrapporten 2016. Konsumentverket.

⁴¹ Rekyleffekten och effektivitetsfällan – att jaga sin egen svans i miljöpolitiken. Rapport 5623. Naturvårdsverket 2006

⁴²

genomförandet. Flera initiativ har haft framgång med att underlätta för personer prova på ett nytt beteende, som ett nytt färdmedel, att dela en resurs eller att följa med någon som redan är bekant med det här sättet att göra det på.

En framgångsfaktor kan vara att göra det nya beteendet enklare än det gamla eftersom ett nytt beteende är en tröskel i sig. När Repamera gör det enklare att laga ett par byxor än att köpa ett par nya blir steget mindre.

- Förenkla
- Tillgängliggöra
- Testa på

Synliggöra

Att visualisera effekten är relevant i de flesta beteendehandlingar, det handlar om att göra handlingen begriplig och motiverad. Det används under olika faser av ett beteende, det kan både handla om att synliggöra miljöpåverkan inför ett val som till exempel när Max hamburgare skriver ut koldioxidavtrycket på menyn, eller om att visualisera effekten av vårt beteende som Energy aware clock och Power Aware Cord som på olika sätt direkt återkopplar på vår energianvändning och gör den synlig. Det kan också handla om att visualisera resultat efter att vi gjort något som när Bjurhovdaskolan visualiserade matavfallet i matsalen och fick eleverna att gemensamt förändra resultatet.

- Visualisera effekten

Göra det attraktivt

På sikt är det mer framgångsrikt att locka än att hota. Forskningen visar att positiva känslor skapar bredare handlingsutrymme och mer bestående beteendeförändringar medan hot möjligtvis kan skapa tillfälliga momentum.

Att ett beteende eller en företeelse har hög status ökar sannolikheten att många vill anamma, och förknippas med det. På vissa områden har ett skifte i status pågått ett tag, som när det gäller att vintagekläder idag betraktas som status att blanda med nytt. Detta har inneburit en ökad möjlighet för beteendehandlingar inom återanvändning eller remake av kläder att använda skifte av status som framgångsfaktor. Även när det handlar om kläder utan designvärde har strategin statusskifte framgångsrikt använts: exempelvis i initiativet Street Store där kläder som ges till behövande hängs på ett tilltalande sätt som höjer värdet av att ta emot kläderna. Flera initiativ har lyft sakers historia som ett mervärde.

- Locka istället för att hota
- Gör till norm
- Höj status

Bygga relationer

Flera av framgångsfaktorerna handlar om att bygga relation i någon form. En av de vanligast förekommande är tillit. I många av de delningsinitiativ som finns med i översikten men som inte intervjuats lyfts förtroende fram som den viktigaste faktorn för att man ska vara beredd att dela resurser med varandra. Både för att man ska vilja låna ut sina egna saker och för att man ska vilja satsa tid, engagemang och resurser i ett delningsinitiativ. Det är tillit som antingen lösts genom försäkringar och mellanhänder eller genom gemenskap och en känsla av ägandeskap av initiativet.

Gemenskap och delaktighet är i sig en återkommande framgångsfaktor dels för den motivation och engagemang det skapar, dels för att vi relaterar oss till varandra och det starka incitament den sociala normen är men också för styrkan i en rörelse och den effekt man gemensamt uppnår.

Att tacka för insatsen som när Radiotjänst hyllar sina licensbetalare eller bekräfta deltagarna som när de i Hållbara ihop får bekräftelse i sociala medier är en nyckel till att känna sig sedd och uppskattad, men också att andra ser min insats. Återkoppling på handlingen inger en känsla av bekräftelse: jag får se hur mycket ekologiska varor jag köpt på kvittot, och sms:et när blodet jag gett faktiskt har kommit till användning visar att insatsen är meningsfull och har haft effekt. Genom att bygga in starka incitament för att ses igen så blir det troligare att beteendet kommer att bli bestående, som när Nudie jeans erbjuder sig att laga dina jeans om och om igen.

- Skapa tillit
- Gör tillsammans
- Tacka
- Återkoppla
- Ses igen

Förstå kontexten

Några av de tydligaste framgångsfaktorerna relaterar till förståelse av sammanhanget. Att identifiera förändringsfönster förutsätter en god förståelse av kontexten för att kunna se vid vilken plats, tid eller situation är målgruppen mer mottaglig för en förändring. Det är ofta i samband med andra förändringar som en flytt, att få barn, byta jobb. Det kan också handla om att vara i ett tillräckligt tryggt sammanhang för att våga prova nya saker. En tydlig framgångsfaktor är att bygga på de drivkrafter som målgruppen har och att skapa ingångar utifrån dessa, som till exempel möjligheter att tidigt pröva det som är nytt för den som gillar att vara först med saker, eller förstärka vad som kan ses som norm för dem som vill göra som alla andra.

- Använda förändringsfönster
- Bygga på drivkrafter

Styrmedel och lagstiftning för hållbar konsumtion och produktion

Styrmedel

Av 100 kronor av hushållens utlägg för inköp och reparationer av konsumentprodukter går bara 80 öre till reparationer.⁴³ Utgifterna för hyra eller köp av begagnade konsumentprodukter är också mycket små. Dessa siffror beskriver snarare en slit-och-släng-ekonomi än en cirkulär ekonomi. För att ändra denna utveckling behövs nya och utvecklade styrmedel. Det viktigaste hindret är prisrelationerna. Det är i många fall dyrare att reparera en vara än att köpa en likadan fast ny. Även att hyra och att få hjälp med att sälja vidare begagnade varor är relativt sett dyrt.

Rep-avdrag

Privatpersoner får en skattereduktion, inom ramen för RUT-avdraget, för reparation och underhåll av vitvaror. Arbetet ska utföras i bostaden. REP-avdrag gäller alltså *inte* reparation och underhåll som utförs i t ex leverantörens verkstad. Avdraget ges genom en skattereduktion, dvs skatteminskning, och hanteras i praktiken genom avdrag på leverantörens faktura (fakturamodellen).

Exempel på vitvaror som omfattas av REP-avdraget:

- Tvättmaskin
- Torktumlare, torkskåp
- Kyl, frys
- Diskmaskin
- Spis, spishäll
- Inbyggnadsugn, mikrovågsugn
- Köksfläkt, spiskåpa

Sänkt moms på mindre reparationer

Från den 1 januari 2017 sänktes momsen från 25 procent till 12 procent för mindre reparationer av cyklar, skor, lädervaror, kläder och hemtextilier.

Hyber-avdrag

Det finns också förslag (Miljöpartiet 2017) till ett så kallat hyber-avdrag (för att hyra, köpa begagnat, reparera), att kommunerna ska underlätta för hushållen att förebygga avfall och att rätten att reklamera undermåliga produkter ska stärkas. Hyber-avdraget är tänkt att rikta sig till människor som hyr produkter upp till ett år, tjänster för begagnatförsäljning, reparation och underhåll av konsumentprodukter samt tjänster för hämtning/lämning i samband med hyra, begagnatförsäljning, reparation eller underhåll. Syftet med avdraget är att det ska gynna

⁴³ Cirkulär ekonomi – en väg mot hållbarhet SOU 2017:22

människor som hellre hyr än äger saker samt de som underhåller sina saker så att de får en längre livslängd. Det bidrar till ökat resursutnyttjande.

Exempel på lagstiftning för hållbar konsumtion

Producentansvar

Tanken är att det ska motivera producenterna att ta fram produkter som är mer resurssnåla, lättare att återvinna och inte innehåller miljöfarliga ämnen. Enligt Naturvårdsverkets statistik samlade producenterna in 12,2 kilo elavfall per invånare enbart från hushållen 2016. Målet i EU-direktivet om producentansvar för elektriska och elektroniska produkter är fyra kilo per invånare. Sverige har väl etablerade insamlingssystem för elavfall, men också en hög konsumtion av elektriska och elektroniska produkter. I Sverige har vi lagstiftat producentansvaret för åtta produktgrupper;

- Batterier
- Bilar
- Däck
- Elutrustning (inklusive glödlampor och viss belysningsarmatur)
- Förpackningar
- Returpapper
- Läkemedel
- Radioaktiva produkter

Dessutom finns det frivilliga åtaganden, som liknar producentansvar, för kontorspapper och lantbruksplast

Producentansvar för textilier har diskuterats men ännu finns inte någon förordning om producentansvar framme. Naturvårdsverket har följande resonemang kring producentansvar för textilier kontra att låta ansvarsförhållanden kvarstå som idag och införa utsorteringskrav i avfallsförordningen som innebär att kommunen ska samla in textil i en separat fraktion.

– Miljönyttan bedöms vara lika stor oavsett vem som ansvarar för insamlingen, företagen eller kommunerna. Ett producentansvar är mer komplicerat att införa och kan eventuellt medföra en större risk för negativa konsekvenser för second hand-aktörer. Den samhällsekonomiska kostnaden blir högre med ett producentansvar, till följd av administrativa kostnader för producenter. Ett producentansvar uppfyller dock i högre utsträckning principen om att förorenaren betalar (Polluter Pays Principle, PPP). Ett producentansvar skulle även kunna underlätta för producenterna att använda avfallet som en råvara för ny textilproduktion vilket eventuellt på lång sikt kan skapa incitament för att skapa mer återvinningsbara produkter.

Ekodesigndirektivet

Ekodesigndirektivet är en europeisk lagstiftning som till en början styrde energianvändningen hos produkter och förbjuder de mest energi- och resurskrävande produkterna på EU-marknaden. Lagstiftningen har utvecklats så att den numer ställer krav på energianvändningen i hela livscykeln, dvs även vid tillverkning, återvinning och i avfallsledet. Många olika produkter täcks in av ekodesigndirektivet, som värmepumpar, kaffebryggare och tv-apparater.⁴⁴

Kraven innebär att de mest energislösande produkterna på marknaden förbjuds. Numer blir det allt vanligare att ta hänsyn till hela produktens livscykel och även sätta krav på teknisk livslängd, återvinning, reparerbarhet, vattenanvändning, utsläpp till miljön, informationskrav kring farliga ämnen med mera.⁴⁵

Nivåerna för kraven sätts så att den totala kostnaden för investering och driftskostnaden ska bli så låg som möjligt. Men det räcker inte med att en produkt använder lite energi, den måste också fungera. Direktivet sätter därför också krav på exempelvis buller, att en tvättmaskin tvättar rent, ljusskärpa på bildskärmar med mera. Ekodesigndirektivet gäller också för produkter som inte själva använder energi, men som har en påverkan på den totala energianvändningen. Det kan exempelvis vara fönster eller bildäck.

I den arbetsplan för ekodesigndirektivet som gäller 2016–2019, har cirkulära designaspekter fått mer uppmärksamhet. Det gäller hållbarhet, reparerbarhet, uppgraderbarhet, demonterbarhet, information och möjlighet att återanvända och återvinna.⁴⁶

⁴⁴ <http://www.energimyndigheten.se/energieffektivisering/produkter-med-krav/produktgrupper/>

⁴⁵ <http://www.energimyndigheten.se/energieffektivisering/lag-och-ratt/ekodesign1/>

⁴⁶ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/com_2016_773.en.pdf

Frågor och svar

Vad skulle hända med ekonomin om inga nya saker fick tillverkas? Det är ju det som driver tillväxten?

För att inte tära på jordens resurser ska produkterna ska vara gjorda av material som redan finns i omlopp. Att göra nya saker av gamla är något som både människor och natur vinner på. En viss nyproduktion kommer alltid att finnas, eftersom material inte kan återvinnas/återanvändas hur många gånger som helst utan att tappa kvalitet. Arbetstillfällena som försvinner från nyproduktion kan återskapas i återvinnings- eller återanvändningsbranscherna. Tillväxt kan ske men inte på miljöns bekostnad, till exempel kan man öka sin konsumtion av resurssnåla tjänster. Marknaden ställer om efter våra konsumtionsönskemål.

Men plast är så billigt att tillverka – är det verkligen realistiskt att sluta tillverka ny plast?

Det stämmer att plast är för billigt att nyproducera för att företagen ska vilja gå över till återvunnen plast. Det är ett av problemen med plast, eftersom det leder till att mer och mer plast bränns upp och bidrar till klimatförändringarna, eller hamnar i naturen där den påverkar djurlivet negativt. Mycket plast tillverkas från fossila råvaror, främst olja och naturgas.

Vi måste minska beroendet av dessa fossila råvarukällor. Konsumenterna har ett ansvar. Vi behöver trycka på och visa att vi vill ha en cirkulär ekonomi där plast återvinns. Naturskyddsföreningen vill att politikerna sätter upp ramverk, det vill säga lagar och regler, så att en cirkulär ekonomi gynnas. Det handlar bland annat om att producenterna måste ta ett större ansvar för att samla in och återvinna materialet i sina produkter.

Är det inte bra att fasa ut gammal plast med farliga kemikalier i?

Plaster som innehåller farliga kemikalier behöver fasas ut och förstöras på ett säkert sätt. Det gäller för övrigt allt material som innehåller farliga ämnen. Det finns massor av plastkemikalier som inte är farliga, det är bara för företagen att börja använda dem! Men de är lite dyrare så det finns en motvilja så länge inte konsumenten eller lagstiftningen trycker på.

Visst är det så att gamla leksaker av plast kan innehålla skadliga kemikalier?

Den generella rekommendationen är att mjuka plastleksaker som tillverkats före 2007 ska gallras ut. Då förbjöds de värsta mjukgörarna, ftalaterna, i leksaker.

– De här mjukgörarna som finns i leksakerna läcker ut – om barnet suger på dem går de in i kroppen snabbare, säger Camilla Westlund, inspektör på Kemikalieinspektionen.

Och leksakerna kan faktiskt fortfarande läcka kemikalier, så här 20–30 år senare.

– Så länge plasten är mjuk kan leksakerna läcka mjukgörare. På riktigt gammal plast som

blivit spröd har däremot alla mjukgörare läckt ut. Alla leksaker där man kan trycka in plasten räknas som mjuka.

Leksaker som luktar starkt eller känns kladdiga ska alltid undvikas.

Är det verkligen klokt att köpa begagnad kyl och frys?

Energianvändningen har stor miljöpåverkan under en produkts livscykel. Teknikutvecklingen har gått så fort och många elektriska produkter har blivit så energieffektiva att Naturskyddsföreningens rekommendation är att byta ut kylskåp och frysar med mera som är äldre än sju år. Detta förutsätter att gamla lämnas till återvinning och ersätts av ett som är klassat med A+++.

Är det tillåtet att laga elprodukter själv?

Du kan laga en trasig elektrisk produkt om du vet hur reparationen ska gå till. Tänk på att du i så fall tar du över ansvaret från tillverkaren för produktens säkerhet. Det innebär att du är ansvarig för om något skulle hända, till exempel att någon skulle bli skadad av produkten eller att den orsakar brand. Det är alltså viktigt att det görs på rätt sätt och att du kontrollerar att den lagade produktens hölje inte blir spänningsförande eller farligt på annat sätt. Läs mer på www.elsakerhetsverket.se

Om jag hittar fina använda elektriska produkter – vad kan jag tänka på att kolla?

Kom ihåg att kontrollera isoleringen på sladdarna när du handlar begagnade saker. Om du misstänker att sladden behöver bytas eller om den bara har en ojordad stickpropp, lämna produkten till en fackman för åtgärd. Om något i en elektrisk produkt glappar, låter konstigt, luktar bränt eller får automatsäkringar/proppar att lösa ut kan det vara ett tecken på elektriskt fel.

Vilka andra begagnade elprodukter ska jag undvika att köpa begagnade?

Av miljö- och säkerhetsskäl ska du undvika att köpa dessa produkter begagnade. Skälen kan vara att de innehåller skadliga kemikalier, har hög energiförbrukning eller kan antas ha säkerhetsrisker som elektriska fel.

- halogenlampor och armaturer för halogenlampor,
- gamla lysrörs armaturer (för T8 rör)
- kylskåp
- frys, frysboxar,
- gamla "tjock" TV
- torkskåp
- ljusslingor
- infravärme
- värmedynor
- elektrisk filt
- elradiatorer

Hur många nya mobiltelefoner säljs i Sverige varje år?

Varje år säljs ca fyra miljoner mobiltelefoner i Sverige. Svenskarna är bland de ivrigaste i världen att byta till den senaste modellen. Det kommer ständigt nya spännande uppdateringar som får förra äldre modeller att kännas gamla och inaktuella. Många ger sin gamla mobil till barnen, men de flesta av oss har minst en eller flera gamla telefoner som ligger hemma i byrålådan.

Vilka miljöproblem finns kring tillverkning av mobiltelefoner?

En studie från Svenska Miljöinstitutet visar bland annat att tillverkningen av en enda mobiltelefon skapar 86 kilo avfall. En telefon innehåller en rad olika metaller, plast och andra material och det är framförallt metallerna ger upphov till stora mängder avfall när man bryter dem. I en mobiltelefon kan det finnas upp till 30 olika metaller som ofta utvinns i Afrika och Asien under förhållanden som bryter mot mänskliga rättigheter. Utvinningen leder till en rad miljö- och hälsoproblem och metallernas påverkan på användaren av den färdiga produkten är dåligt dokumenterade

(källa <http://www.medvetenkonsumtion.se/radochtips/elektronik/mobiltelefon/>).

Vad kan jag tänka på när jag börjar tröttna på min mobil?

- Behåll din gamla lite längre om du kan
- Köp begagnad.
- Om du erbjuds en ny telefon när du förlänger ditt kontrakt kan du fråga
- om du kan få lägre samtalskostnad istället för en ny telefon om den gamla fortfarande fungerar.
- Lämna in alla uttjänta mobiler till betrodda insamlingsalternativ.
- På pantaluren.se kan du återvinna din mobiltelefon på ett miljövänligt sätt.
-
- Vad är problemet med att vi konsumerar och producerar textil i den omfattning vi gör?

Det är mycket miljöpåverkande och resurskrävande att både odla/framställa fibrer och att bereda, färga och tillverka materialen så att de blir en produkt.

Textiltillverkning kräver dessutom stora mängder vatten och kemikalier. Enligt Climate Works Foundation står kläd- och skoindustrin tillsammans för 8,1% av människans totala klimatpåverkan. Om vi fortsätter att konsumera på samma sätt som vi gör i dag kommer klädindustrins klimatpåverkan öka ytterligare med 49% fram till år 2030 jämfört med idag.¹

Men visst konsumerar vi mer hållbara fibrer?

Efterfrågan har även ökat på mer hållbara fibrer, till exempel återvunna fiber och mer hållbart odlad bomull. Bomullsodling kräver enorma mängder vatten och är också ofta hårt besprutad och konstgödslad. Den ekologiska andelen bomull utgör fortfarande mindre än 1% av den totala mängden som odlas i världen, men om man räknar in BCI (Better Cotton Initiative som är ett utbildningsinitiativ för mer hållbar odling), Fairtrade (en märkning som fokuserar på sociala

¹ Measuring Fashion, Environmental Impact of the Global Apparel and Footwear Industries Study, 2018, Climate Works Foundation

frågor, men även begränsar särskilt farliga ämnen), och andra motsvarande initiativ och certifieringar, uppskattas denna mer hållbara bomull ha utgjort 15% av världsmarknaden 2017. För bara 8 år sedan var motsvarande andel 1%.²

Är det användningen av kläder som har störst miljöpåverkan, tex tvätt?

Den allra största delen av ett plaggs miljöpåverkan är kopplad till tillverkningen medan tvätten hemma endast står för ett par procent. Detta visar hur oerhört viktigt det är att använda plagg så länge det möjligen bara går. Om du använder ett plagg dubbelt så många gånger har du nästa halverat dess miljöpåverkan (förutsatt att du inte har köpt ett nytt plagg).³ Det är just detta som är en av de allra viktigaste frågorna att arbeta med gällande textiliers miljöpåverkan - vi konsumerar stora mängder kläder per person och vi använder inte kläderna hela dess fulla livslängd (tills de är sönder och inte längre går att laga).

Hur mycket textil slänger vi?

I en plockanalys av hushållssopor kunde man se att medelsvensken kastar nästan 8 kilo kläder i soporna varje år. Samtidigt kunde man se att ungefär 6 av 10 plagg var hela och istället hade kunnat användas av någon annan.⁴ Det är så klart ett resursslöseri att användbara kläder går till förbränning och att vi ersätter med nya plagg när vi egentligen inte behöver. Både hela och trasiga plagg kan idag lämnas i behållare som finns utplacerade vid återvinningsstationer mm. och kan då i första hand säljas vidare som second hand eller i andra hand materialåtervinnas.

Visst är det massa kemikalier med i textilproduktion?

Kemikalier används i nästan alla steg i tillverkningskedjan och för alla typer av material; som bekämpningsmedel i odling, vid fibertillverkning av konstgjorda fibrer, i garnspinning och vävning, vid färgning och beredning och ibland i transporter för att förhindra mögel. I en kartläggning av Kemikalieinspektionen som gjordes 2015 identifierades 3500 ämnen som kunde kopplas till textiltillverkning. 2400 av dessa gick att få fram mer information om, och då kunde man se att hela 10% hade hälsofarliga egenskaper och att 5% kunde utgöra en risk för miljön.

När hälso- och miljöfarliga kemikalier används i tillverkningen kan det framförallt skada människor och natur i det land där tillverkningen sker, men det kan också innebära en risk för dig som använder kläderna och kommer i kontakt med textilierna.⁵ I Europa gäller den europeiska kemikalielagstiftningen REACH som reglerar vissa av de farliga ämnen som man kan hitta i textil, men det är långt ifrån alla som begränsas. Det är därför oerhört viktigt att leta efter produkter som är miljömärkta (Bra Miljöval, Svanen, GOTS, EU-blomman) eller mer hållbart producerade (t.ex. ekologisk bomull eller Oeko-Tex-märkta) när detta finns eftersom man då undviker problematiska ämnen och bidrar till en mer hållbar textiltillverkning.

² Organic Cotton Market Report 2017, Textile Exchange

³ Environmental assessment of Swedish fashion consumption, Five garments – sustainable futures, 2015, Mistra Future Fashion

⁴ Plockanalyser av textilier i hushållens restavfall, Rapport Nr 176 2016, SMED

⁵ Kemikalier i Textilier, Rapport 3/15, Kemikalieinspektion

Hur stort blir mitt koldioxidavtryck när jag köper ny inredning?

Klimatpåverkan från tillverkningen av inredning är också stor och brukar mätas i koldioxidekvivalenter (CO₂e) som är ett mått för att beräkna hur mycket växthusgaser som en produkt bidrar med. För olika typer av möbler räknar man med 20-80 kg CO₂e per produkt. Där en soffa ligger högst på drygt 80 kg CO₂e. Material som skumplast och stål bidrar mest till koldioxidavtrycket. Köksinredning har också sammantaget en stor påverkan, givetvis beroende av hur många skåp och livslängden. Köpa begagnat, laga och renovera gamla möbler och inredning minskar alltså klimatavtrycket.

Och när jag köper en ny t-shirt och ett par nya skor?

Klimatpåverkan för olika plagg kan skilja beroende på hur tillverkningen sett ut och vilka material plaggen består av. Generellt kan man dock säga att ju tyngre/mer omfattande plagg, desto högre klimatpåverkan. Ett par jeans i kraftig denimväv med dragkedja, nitar och knappar har till exempel normalt en betydligt större klimatpåverkan att tillverka än en enkel t-shirt i tunn stickad bomull.

Siffrorna för klimatpåverkan, kg CO₂e, som presenteras i listan nedan är exempel på hur mycket resurser som går åt för att tillverka olika plagg. Exemplet gäller två olika överdelar (250 gram/st) och två olika byxor (600 gram/st) tillverkade i bomull respektive polyester. Tabellen innehåller också siffror på hur mycket vatten som går åt (här skiljer det väldigt mycket och därför presenteras värdena i spann) samt mängd kemikalier.

Som man kan se är vattenförbrukningen betydligt högre för bomull än polyester (eftersom det krävs för bomullsodlingen), medan klimatpåverkan istället är lite högre för polyestern. Mängden kemikalier är ungefär samma oberoende av materialval.

	Liter vatten ⁶	Kg kemikalier ⁷	Kg CO ₂ e ⁸
T-shirt av bomull	1 800 – 7 300	0,8	5
Polyesterblus	25 - 50	0,7	9
Bomullsjeans	4 300 – 17 000	1,5	13
Byxor av polyester	60 - 120	1,7	21

Ett genomsnittligt koldioxidavtryck för ett par skor ligger på drygt 10 kg CO₂e.

⁶ Bomull – En ren naturprodukt?, WWF, 2005

<http://textilelearner.blogspot.se/2014/04/water-consumption-in-textile-industry.html> [läst 2018-05-23]

⁷ Kartläggning av kemikalieanvändning i kläder, Uppdragsrapport 09/52, Swerea IVF

⁸ Baserat på siffror i: Environmental assessment of Swedish fashion consumption. Five garments – sustainable features., Mistra Future Fashion, 2015

Svenskarnas konsumtion av prylar och kläder ligger på en fortsatt hög nivå. Naturskyddsföreningens årliga Miljövänliga Vecka 2018 – 2020 kommer inspirera till att minska konsumtionen av nya saker och uppmuntra till delande under det samlande projekt-namnet Ta vara på det vi har.

Att se värdet hos saker kan ge en vilja att vårda och reparera och i nästa steg lämna till en ny ägare. Om vi ger våra saker ett långt liv behöver inte lika många saker tillverkas. Samma sak gäller om många delar på en och samma sak, genom att äga tillsammans, eller genom att låna eller hyra.

2018 års kampanj Fixa grejen vill guida och ge konkreta tips på hur man själv eller med hjälp av andra kan laga, göra om och vårda prylar, kläder, inredning, fritidsutrustning och elektronik för att förlänga sakernas liv. Kretsar, medlemmar och nätverk uppmuntras också till att guida till lokala reparatörer och hantverkare.

2019 lyfts delande och olika former av delningsekonomin i kampanjen. I detta faktaunderlag hittar du information om vår konsumtion och miljöpåverkan, framgångsfaktorer för att få till beteendeförändringar, exempel på lösningar och andra initiativ för nya sätt att konsumera. Välkommen att delta!

Naturskyddsföreningen är en ideell miljöorganisation med kraft att förändra. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, skapar lösningar samt påverkar politiker och myndigheter såväl nationellt som internationellt. Föreningen har ca 226 000 medlemmar och finns i lokalföreningar och länsförbund över hela landet. Välkommen att bli medlem, skänka en gåva eller bli företagssponsor.

PG 90 19 09-2
Åsögatan 115

Box 4625, SE-116 91
Stockholm, Sweden

+46 (0)8 702 65 00
www.naturskyddsföreningen.se

Naturskyddsföreningen